

FRANSIZCA YAZILI KAYNAKLARDA NUSAYRİLER

Abdullah ER¹

ÖZET

Bu araştırmada, aşırı bir Şii-Bâtını mezhep olan Nusayrîlerin tarihleri, inançları, yaşayış tarzları, sosyoekonomik durumları Fransızca yazılı kaynaklardan hareketle ele alınmıştır. Araştırmanın dayandığı metinler 1800'lü yıllarda değişik Fransız gezgin, araştırmacı ve tarihçiler tarafından kaleme alınan metinlerdir. Metinlerden bazıları hatıra veya gezi yazısı tarzında kaleme alınmıştır. Bazı metinler ise misyoner olarak görevlendirilen kişilerin topladıkları bilgilerin rapor olarak sunuluşu şeklindedir.

Anahtar Kelimeler: Nusayrî, Lazkiye, Fransız Kaynakları, 19. Yüzyıl.

THE OTOMAN ALEVI'S BASED ON FRENCH SOURCES

ABSTRACT

In this study, an extreme sect of Shiite-mystic of Nusairis history, beliefs, life style, socio-economic situation in the French action has been taken from written sources. The text of the study in 1800 based on various French explorers, researcher, and the text is written by historians. Some of the memories, or visit the text was written in the style of writing. If some text has been appointed as a missionary of the information they have gathered reports of people in the form of submitting bids.

Keywords: Nusairis, Latakia, Souches of Frans, 19th Century

Giriş

Yemen'den göç ederek Anadolu'da özellikle Çukurova ve Amik Ovasını kuşatan dağlık bölgelerde yerleşen Nusayrîler, aşırı Şii anlayışta bir halk topluluğu olarak kabul edilmektedir. Geçmişte genellikle çiftçilikle geçimlerini sağlayan bu topluluk Antakya yöresinde "Arap" veya "Alevi" diye anılmalarına karşın; özellikle Adana ve Mersin'de, Arapçada "çiftçi" anlamına gelen, ancak başkalarının biraz da aşağılayıcı anlam yükledikleri "Fellah" ve "Arap Uşağı" kavramlarıyla anılmaktadırlar. Nusayrîler başlangıçta fakir oldukları ve bir kısmı sürgünle bölgeye geldikleri için, genellikle dağlık ve kırsal bölgelerde yerleşme imkânı bulabilmişlerdir. Kırsal kesimlerde kendilerine tarlalar açarak geçimlerini sürdürmüşlerdir. Bir kısmı ise Müslüman ve Hristiyan ağaların yanında maraba olarak çalışmıştır. Nusayrî inancına göre sosyal bütünleşme ön planda tutulmaktadır. Bu sebeple Nusayrî toplumu içerisinde sıkı sosyal bağ-

¹ Yrd.Doç.Dr, Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi, Erzurum.

lar oluşmuştur. Bu birliktelikle, zamanla tarım ve ziraatta başarı sağlamış ve zamanımızda, yaşadıkları bölgede, sadece tarım sektöründe değil diğer bütün sektörlerde ağırlıkları hissedilir hale gelmişlerdir.

Nusayrilerin Kökeni ve Nusayriler Hakkındaki İsimlendirmeler

Fransa'nın Lazkiye Viskonsüllüğü Tercümanı olarak çalışan Félix Dupont, Nusayrilerin kökenini şöyle aktarmaktadır:

Kufe yakınlarında Nasar köyünde yaşlı bir adam Yunan takvimine göre 1202'de (miladi 891) peygamberliğini ilan etmişti ve birçok insan onun taraftarı olmuştu. Bölgenin komutanı durumdan haberdar edildi ve adamı hapse attılar. Zindancının kölelerinden bir kız, bu adamın çektiği acıdan çok etkilenmişti. Bir gün efendisi sarhoş olup uyuyakaldığı zaman anahtarlarını aldı ve yaşlı adamı salıverdi. Adam Suriye'ye kaçtı ve orada zindanın kapısını kendisine bir meleşin açtığını ve kendisinin ermiş olduğu söylentisini çıkardı.

Bu yaşlı adam Hamdan el-Hasibî'dir, fakat Nusayriler onun ismini kullanmak yerine, onun ilk yaşadığı yerin isminden hareketle "Nasar" kelimesinin bir türevi olan, Suriye'de Hıristiyanlar için kullanılan "Nesserani (Nasrâni)" kelimesini kullanmışlardır. Fransızca kaynaklarda yaygın olarak "Nassarien" veya "Ansarien" ismiyle anılmışlardır. Ancak farklı isimlendirmelerin de olduğu görülmektedir. Örneğin Maundrell, onlar için "Neceres", Pococke ise "Nocires" ve "Noceres" kelimelerini kullanırlar. Niebuhr onlar için "Nassariens", D'Anville "Nassaris", Delisle "Ensyriens", Volney "Asarie" ve "Ansariens", Burckhardt ise "Anzeyrys" ismini kullanmıştır. Bölgede Nusayriler, "Fellahin" diye de adlandırılırlar. Bu kelime çiftçi demektir. Bu yaşlı adamın öğretisini benimseyenler sadece Antakya'nın dağ kesimlerinde bunu bir kısım paganizmle karıştırarak yaşayanlar değildir, Karamanya'nın bir kısmında yaşayan taraftarları da bulunmaktadır (Guys, 1826:308-309).

Hamdan el-Hasibî ve Nasar köyüyle ilgili bilgilere, "Nouvelles Annales des Voyages et des Sciences Géographiques" dergisinin, 1832 yılında yayımlanan IV. Cildinde daha detaylandırılmış olarak yer verilmektedir. Buradaki bilgilere göre yaşlı adam zindancı başının kölesi olan "kız tarafından salıverildikten sonra zindancı başı mahkûmu görmeğe gelmiştir ve hiçbir zorlama belirtisi olmaksızın adamın zindandan kaçmasından onun gerçekten ermiş olduğu anlamını çıkarmıştır. Böylece zindancı başı da bu adamın ermiş olduğunu halk arasında anlatarak onun ününün yayılmasına destek olmuştur.

Hamdan el-Hasibî, Suriye'de Hıristiyanlık ve Muhammediliğin karışımı olan "Ali Mezhebi" kitabını yayınladı. Bu kitapta şu ifadeler yer almaktadır: "Ben, Nasar köyünde Allahın sözcüsü olan İsa'yı gördüm, Ali'nin soyundan gelen Hanefî'nin oğlu olan Muhammed'in oğlu Ahmed'i gördüm. Ayrıca Cebrail'i gördüm ve bana dedi ki; zekânı birleştirip okuyan kişi biz-zat sensin. Sen doğruları söyleyen adamsın dedi ve sen şiddetin sadakatini koruyan devesin dedi. Sen yük çekmekle sorumlu bir hayvansın, sen Jean'ın kutsal fikrisin ve Zachari'nin oğlusun. Git! İnsanlara diz çökerek ibadet edip yakarmaları gerektiğini söyle çabuk. Yani güneş doğmadan ve batmadan önce 2 kere ve yüzlerini Kudüs'e çevirerek. 3 kere şunları demelerini sağla; tek güç tanrıdır, tanrı uludur, tanrı çok büyüktür. Ve sadece 2. ve 3. bayramları kutlamaları gerektiğini söyle. Ve yılda sadece 2 gün tanrı için oruç tutmaları gerektiğini söyle. Ve hiçbir zaman avret yerlerini yıkamamaları gerektiğini ve bira içmemeleri gerektiğini söyle. Ama

istedikleri zaman şarap içebileceklerini söyle. Ve böylelikle şerden kurtularak hayıra nazil olacaklarını git söyle onlara” (NAV, 1832:153-154).

Bu yaşlı adam Suriye’ye geçişinden birkaç yıl sonra ne olduğu bilinmeden ortadan kayboldu gitti (NAV, 1832:153-154).

Ecole Pratique des Hautes Etudes Tarih ve Filoloji Bölümü mezunu olan René Dussaud, 1900 yılında yazdığı “Nusayrilerin Tarihi ve Dini” adlı eserinde, Nusayriler hakkında önemli bilgiler vermektedir. Dussaud, bu araştırmayı, sadece arapça basılı ve el yazması kitaplardan hareketle gerçekleştirilmemiş, aynı zamanda bizzat gözlemleyerek ve bizzat yaşayan Nusayrilerin ağzından elde ettiği bilgileri de kullanmıştır. Bu da araştırmayı değerli yapan önemli bir özelliktir. Dussaud’nun araştırmasından çıkardığı en önemli sonuçlardan biri şudur: Nusayriler sadece dini bir grup değildir, Suriye’de kökleri çok eski olan bir etnik gruptur. İnanç kökenlerini Muhammed ibn Nusayr’a bağlayarak onları İslam temelli bir mezhep olarak tanıtmak isteyenlerin bu eğiliminin tarihi bir önemi yoktur. Aynı şekilde onları “Nazareen (Nasrani)” kelimesinden hareketle isimlendirenler de onları Hıristiyan inancına bağlama gayretindedir ve bunun da tarihi değeri yoktur. Onların inanç sistemleri daha ziyade Harran’da eskiden yaşamış putperestlerin ve günümüzde artık kaybolmuş İsmailîlerin inanç sistemlerinin bir karışımı şeklindedir. Beş vakit namaz, birtakım bayram kutlamaları hep İsmailîlerin etkisinden kaynaklanır. Ancak gizlemelerinin anlaşılması mümkün olmayan birçok uygulamalar da putperest inançlara dayanır. Gezegenlere inanma ve özellikle gök-güneş-ay üçlüsüne yönelik inanışlar hep putperest inanışla ilgilerini açığa vurur. “Kısaca, Nusayri inanışı tapılacak yaratıcı tanrının temelde tek olduğuna ancak zahiri olarak birçok bedende görüldüğüne ve bu bedenlerin dünyayı idare eden gezegenler olduğuna inanan Harran’daki putperestlerinkine çok yakın durmaktadır” (Dussaud, 1900:44-45). Daha sonraları Nusayrilerin içinde oluşan alt sınıfların aldıkları Kameriler (aya tapanlar), Gaybiler (havaya tapanlar), Şemsiler (güneşe tapanlar) gibi isimler de bunun göstergesidir.

Oryantal Diller Okulu Dil Bilimcisi ve Oryantalist Silvestre de Sacy, Dürzilerin diniyle ilgili araştırmasında, Nusayrilere ayırdığı bölümün başlangıcında Nusayrilerle ilgili kısa bir bilgi verir. Sonra Dürzilerin kitabında bulunan, Nusayrilerin neden kabul edilemeyecekleri ve neden dinden uzaklaşmış olduklarıyla ilgili açıklamalara uzun yer vermiştir. Dürzilerin neden Nusayrileri reddettikleriyle ilgili bilgiler sunan Sacy’ye göre; “Nusayriler aşırı Şiiilerin bir koludur. Onlar, manevi varlıkların hiç şüphesiz maddi varlıklar halinde görüldüklerine inanırlar. Tanrı da insan görünümünde ortaya çıkar, Ali en mükemmel şahıstır ve ondan sonra da onun evlatları yaratılanların en mükemmelidirler; Tanrı onlarda yüzünü göstermiştir, onların diliyle konuşmuştur, onların eliyle tutmuştur, bu sebeple hiç zorlanmadan onlara kutsiyet atfederiz. Ali’nin bazı mucizevî olaylarını anlatırlar (...). Bunların neticesinde Ali’nin gök ve yer var olmadan önce var olduğu sonucunu çıkarırlar” (Sacy, 1838/II:560). Yani, Nusayriler, Ali’nin “Tanrı” olduğuna inanırlar.

Nusayrilerin Yaşadıkları Yerler

Nusayriler Antakya’dan Tripoli’ye (Trablus) kadar uzanan topraklarda görülmektedir. Antakya’nın doğusu boyunca uzanan dağların hemen tamamı ve ovanın da büyük bir bölümü Nusayrilerin yaşadığı yerlerdir.

Bu büyük bölge, her birinde 20 ila 25 köy bulunan, kendi içinde bir tür kapalı yönetim şekli olan 16 mukataaya bölünmüştür. Bu köyler “mukaddem”ler tarafından yönetilir. Bu 16 mukataanın biri Türklerin ve Hıristiyanların, üçü Türkmenlerin ve biri Kadameselerin (Kadmusiler) hâkimiyetindedir. Geriye kalan 9 bölgede Nusayriler ve az sayıda Hıristiyan bulunmaktadır. Çok sayıda Nusayrî'nin ikamet ettiği Antakya, Halep ve Karaman bölgelerindeki Nusayriler hariç, nüfusları 40.000 civarındadır. 32'si ovada olmak üzere 182 köyde ikamet etmektedirler. E. G. Rey, 1864 yılında Nusayrî Dağlarında yaptığı araştırmalarda, Tripoli'deki (Trablus) Fransa Konsolos Yardımcısı Blanche'dan aldığı bilgilere dayanarak, Nusayrî aşiretlerinin nüfuslarını ayrı ayrı vermiş ve toplam Nusayrî nüfusunun 66.000 olduğunu belirtmiştir (Rey, 1866:441). Fakat, Rey'in anlattığı bölgenin esasında Antakya'dan itibaren olan ve Antakya'yı içine almayan Lazkiye ve buraya bağlı yerleşmeler olduğunu hatırlatmak gerekir.

Dussaud, Nusayrilerin nüfusuyla ilgili şu bilgileri vermektedir: “Nusayrî nüfusunun tam olarak hesaplamak mümkün değildir. Doğuda insanların vergi vermekten ve askere gitmekten kurtulma düşüncesini hesaba katarsak, resmi rakamlara göre Suriye'de 130.000'dir. Bu sayıyı biraz zorlayarak ve buna Adana, Mersin ve Tarsus'ta yerleşmiş olanları da ilave ederek sayı rahatlıkla 150.000'i bulur” (Dussaud, 1900:6-7).

Trablus'a kadar uzanan dağlardaki 20 kadar köyde Nusayrilerden farklı olan, Kademes (Kadmusiye) diye adlandırılan ve kadının cinsel organına taptıkları söylenen bir halk da yaşamaktadır (Dupont, 1824:138-139).

Dürzi ve Maroniteler (Maruniler) ile beraber Ansariyenler (Nusayriler), Suriye'nin doğusunda yaşayan topluluklar içerisinde tektiler. Birbirlerine karışmış köylerin içerisine yayılmışlardı. Bu bölge öyle bir yerdir ki, tamamen bu topluluğun idaresinde olan ve aşağı yukarı, bu sayede hepsi özgürlüğe ulaşmış bir topluluk haline geldiler. O kadar güçlü bir duruma gelmişlerdi ki 12.000 ilâ 15.000 insanı silahlandırabilecek durumdaydılar. Kuşatılması imkânsız olan dağları kuşatır duruma gelmişlerdi. Bu durum onların bağımsızlığını daha da artırır bir konuma getirmişti ve ödemeleri gereken vergileri neredeyse hiç ödememişlerdir. Ama yöneticiler arasındaki bağların zayıflığı onların dışarıda güçsüz olarak algılanmalarına zemin hazırlamıştır (NAV, 1832:160).

Dupont'a göre; Nusayrî toprakları Antakya'dan Tripoli'ye kadar uzanır. Fransa'nın Lazkiye Konsolos Yardımcısı Guys'a göre Dupont, onların nüfuslarını çok fazla göstermiştir. Guys, onların çok da boyunduruktan çıkacak kadar güçlü bir halk olduğu kanaatinde olmadığını belirtmiştir. Lübnan'la mukayese edilemeyecek kadar az şeye sahip olan dağlı kesim insanı ne yapabilirse bunlar da ancak o kadarını yapabilecek durumdadırlar. Mesela, Türkler oraya girdiklerinde paşaların hakaretlerine birazcık karşı koymak gibi bir şey yapıyorlar. Bazen Türk gruplarla çatıştıkları da olmuştur, ama bunlar çok küçük gruplardır. Saint Jean d'Acree (Akká) Paşası Süleyman, 1814 yılında bir Fransız albayın öldürülmesinden dolayı onları cezalandırmak için güçlü bir orduyu oraya gönderdiği vakit ona karşı koyamamışlardır.

Nusayriler İçerisindeki Alt Gruplar

Felix Dupont'un Nusayrilerin gelenekleri ve törenleriyle ilgili notları hakkında, Lazkiye'deki Fransa Konsolos Yardımcısı Guys'un yaptığı değerlendirmelere göre; Dupont, Nusayrileri

Şemsiler (Güneşe tapanlar) ve Kameriler (Aya tapanlar) diye iki kısma ayırmıştır. Guys, bu gruplandırmalarda kullanılan isimlendirmelerden birinin de “Clizié (Kilaziye, Kilazi)” ismi olduğunu belirtmektedir. Güneşe tapanlar “Clizié” ve “Clissié” isimlerinden ikisini de kullanmaktadırlar. Aya tapanlar Chemélié’lerdir (Şimâfiler); bunların bir kısmı, özellikle Dem-Farco köyünde ikamet edenler, işi ayın önünde sigara içmemeye kadar götürürler, hem de Lazkiye’nin tütününü dünyanın en beğenilen tütününü olmasına rağmen. Bir de dünyayı ve kendisine bağlı olan her şeyi yarattıktan sonra varlığı sona eren bir yaratıcıya inanan Gaybiler vardır. Volney de Nusayrilerin birçok mezhebe bölündüğünü belirtmiştir. Bunlar Şemsiye (güneşe tapanlar/hayran olanlar) Kelbies/Kelbiye (köpek sevenler) ve Kadmusiye (kadın vücudunun belli bir yerini sevenler) (NAV, 1832:160).

Dupont, bunlardan Kadamesé ismiyle beşinci bir mezhep olarak bahsediyor. Onların Kadmus beldesinde ikamet ettikleri için bu isimle anıldıklarını belirtiyor. Dupont’a göre Nusayriler; Şemsiler yani güneşe tapanlar, Kilaziler yani aya tapanlar, Gaybiler yani görünmeyen fakat yarattığına inandıkları tanrıya tapanlar olmak üzere gruplara ayrılırlar. Bu son grup, birçok uygulama tarzı benzerlik gösterdiği için çoğunlukla Şimaliler ile karıştırılmaktadır (Dupont, 1824:130).

İnanç ve Dinî Uygulamaları

Nusayrilerin, Dupont’un da dediği gibi, yedi bayramları vardır. El-Miled (el-MilâdNoel); yılın ilk günü (Couzeli ismini taşıyan tek bayram); El-Ghetas (Epiphanie). Bunlar Yunanlılarla aynı zamanda kutladıkları bayramlardır, çünkü Hıristiyanlığın bazı uygulamalarını benimsemişlerdir. 4, 15 Nisan ve 15 Ekim günleri de kutsaldır ve bayram olarak kutlanır.

Nusayriler yılın ilk gününden önceki gece gizli toplantı yaptıklarını doğrularlar, ama eski Gnostique’ler gibi mum söndü yaparak birbirlerine karıştıklarını itiraf etmezler. Félix Dupont, mum söndü olayıyla ilgili şunları yazar: “Birinci ya da İkinci Kuzeli bayramı kutlamaları esnasında erkekler geceye gizlice Köyün Şeyhinin evinde toplanırlar, hiçbir yabancı oraya kabul edilmez ve kadınlar da buraya kabul edilmezler. İçi şarap dolu topraktan yapılmış büyük bir küpün etrafında bağdaş kurarak otururlar ve içine biraz zeytinyağı damlatırlar. Küpün etrafında bir sürü mum yakarlar. Şeyh duasını yaparak şarabı kutsadıktan sonra oradaki herkesin tamamı şarabı içer. İddia edildiğine göre, sonra ışıkları söndürürler. Köyün tüm evli kadınlarını hiçbir ayırım gözetmeksizin içeriye alırlar, sadece bakireler ve ergenlik çağına gelmemiş olanlar hariç tutulur ve herkes önüne ilk gelenle cinsel ilişkiye girer. Kız kardeşi de, annesi de kızı da olsa fark etmez” (Dupont, 1824:131). İnsan doğasına aykırı bu eylemlerin duyumdan öte olmadığı şüphesizdir. Öbür taraftan dışarıdan kimsenin alınmadığı bu ortam hakkında görmeyenlerin elbette uydurmaktan başka bilgi kaynağı yoktur.

Nusayriler hiç kutsal kitaplarının olmadığını söylerler. Önemli birkaç kitaptan bahsederler, yine de son olarak bir dua kitabı bulunmuştur, bu kitaptan Hamdan el-Hasîbî birçok kez “İmam Ali Kitabı” diye bahseder. Buna ilaveten el-Azim (mükemmel) ve Emir-el-nahel (Emirün-Nahl, arılar prensi) vardır. Nusayrilerin “Kutsal Kitabı” yazmaları yasaklanmıştır. Dinî vecibeleri öğrenmeleri ancak sözlü olarak yapılmaktadır ve öğretilen bilgiler nesilden nesile bu yolla aktarılmaktadır. Yabancılar asla kutsal inançlarını anlatmazlar. Çok az sayıda Türk onların aralarına katılmış ve inançlarını öğrenmiştir. Ama onların kabul edilmesi için

de üç yıl sürebilen uzun bir deneme sürecinden geçmeleri gerekmektedir. Bu süreçte bütün yaşantıları takip altındadır ve ancak iyice emin olduktan sonra onlara Nusayrî inancı öğretilir. Bu gibi durumlarda çok dikkate değer olan şey şudur: Yabancılar bu inancı kavradıktan sonra gerçek Nusayrîlerden bile fanatik hale gelmektedirler ve asla verdikleri sözden caymamaktadırlar.

Bu konuda Lazkiye'de yaşanan ve birçok güvenilir kişi tarafından teyid edilen bir olay anlatılmaktadır: Bu şehrin yöneticilerinden biri Nusayrîlerin bu sıkı sıkıya saklanan sırlarını öğrenmeğe merak sarmıştır. Güvendiği, cesaretli ve akıllı bir Türkü, Nusayrî Dağına gidip yerleşmesi hususunda görevlendirir. Oraya gidip yerleşecek, onların içlerine karışıp onlarla kaynaşarak ibadet ve inanış şekillerini iyice öğrenerek, geri dönecek ve kendisine her şeyi anlatacaktır. Bunun karşılığında önemli bir para ödülü alacaktır. Bu Türk beş yıl süren çetin aşamalardan geçerek Nusayrîlerin dinini benimser ve ailesini de oraya götürmek üzere Lazkiye'ye döner. Dostu olan idareci onun döndüğünü haber alınca, onu buldurarak verdiği görevi başarıp başarmadığını sorar. Fakat aldığı cevap şok edicidir. Adam kendisine bu hususta hiçbir bilgi vermeğe yanaşmaz. Parayı da kabul etmez, tehditlere de aldırmaz. Yönetici sonunda dayanamayıp yumruk yumruğa adama saldırır (Dupont, 1824:132-133).

Emir-el-nahel (Arılar Prensi) adlı kitabın keşfedilmesiyle Nusayrîlerin arıya verdikleri önem, kendilerine aktarılan bir kültürden ileri geldiği, bu böcekten aldıkları balla alakalı olmadığı anlaşılmıştır. Bu memleketin balı Hymette Dağının balından daha kaliteli bir baldır, ancak arıya verilen önem bu balla ilgili değildir. Nusayrîler Âdem'in günaha girmesine yol açan yılandan çok korkarlar ve bu yüzden ibadetlerini bile yarıda keserler. Nusayrîlerin Şeyhleri iki sınıfa ayrılır: Bunlar sivil otorite demek olan Hâkimler ve dini otorite demek olan Ulema'dır. Ulemalar Türklerin sofralarında hiç bir şey yemezler, çünkü kendilerine dişi hayvan eti yedirileceğinden korkarlar; Hıristiyanların sofralarında da domuz eti yedirilir endişesiyle bir şey yemezler, ama sade ve sıradan bir Nusayrî'nin sofrasına oturmaktan çekinmezler, tabii bu adamın kötü tanınan birisi olmaması gerekir (Guys, 1826:312-313).

Nusayrî inancında gençler 15 yaşına kadar hiçbir dini sorumluluğa girmezler. Çünkü o yaşa kadar onların zekâlarının yeterince gelişmediği düşünülür. Yeterli erginliğe ulaştıklarında şehrin önde gelenlerinden biri onları tek başlarına alır bir dağa götürür ve orada 14 gün boyunca onu eğitir. Bunun sonucunda genç artık inancını öğrenmiş ve yetişkinler sınıfına geçmiştir. Ailesinin yanına döner ve türban takma hakkına sahip olur. Bu onun dine girişini sembolize eder. Artık ona kimse dinsel öğütler veremez çünkü o öğüt veren taraf olmuştur (Dupont, 1824:130).

Kadınlar evin sürü hayvanları gibi görülür ve köle gibi davranılır. Onların din hakkında hiçbir görüşü olamaz. Onlar efendilerine yeterince itaatkâr olmazlarsa, efendileri onların görevinin Nusayrîlerin çoğalmasını sağlamak olduğunu hatırlatır. Onlar ancak kocalarının isteklerine boyun eğmek zorundadırlar.

Nusayrîler aynen Türkler gibi sünnetlidirler, Türkler gibi gece yarısı ve güneş doğmadan önce ibadet ederler. İbadetlerini aynen Türkler gibi oturarak, ayakta veya yürüyerek gerçekleştirirler. İbadetleri sırasında kendi dinlerinden olmayan biriyle konuşurlarsa, uzaktan veya yakından bir deve, domuz veya bir tavşan görürlerse ibadetlerini sakıt olmuş sayarlar, yenilemeleri gerekir.

Şarap içerler, bayramları şarapsız kutlamazlar. Ama içtikleri şarap çok iyi bir şarap değildir, tadı iyi olmasa da özellikle dini vecibe olarak içerler.

Cebrail, George (Corci), Elie (İlyas), Mahmut, Hasan, Mustafa, İbrahim gibi hem Türk hem de Hıristiyan isimleri alırlar.

İsa'ya, 12 havariye ve Dört İncil'e inanırlar. Şimaliler dışı hayvan eti ile hasta, kör, topal, sakat hayvan eti yemezler. Bazıları asla sigara içmez.

Diğer Nusayrilerin çoğu böyle titiz değildir, oruç tutmaz, sadece dağ keçisi, yaban domuzu, tavşan, ceylan ve deve yemekten kaçınırlar. Ulema denen Şeyhler ya da bilginler, saçları ve kıyafetleriyle diğerlerinden ayrılırlar. Onlar evlerinin dışında hiç yemek yemezler. Dışarıda yedikleri haram olabilir korkusuyla bunu yapmazlar, çünkü bu onlar için çok büyük bir günahıdır. Nusayriler Türklerden nefret ederler, onları düşmanı olarak görürler ama Hıristiyanları severler onlara saygı gösterir onları savunurlar.

Gaybiler, görünmeyen ve bilinmeyen bir tanrıya taparlar. Onlara göre bu tanrı her şeyi yaratıp düzeni kurduktan sonra göklerde kaybolmuştur ve ruhu da gücü de zekâsı da kaybolmuştur.

Kameriler ya da aya tapanlar mevcudu en fazla olan mezhebi oluştururlar ve bu mezhep diğerleri arasında daha çok tutulan mezheptir. Dört kesimden de birbirleriyle evlilik yapmalarında sıkıntı yaşanmaz. Kızın anne babasıyla para konusunda anlaşılktan sonra Şeyhin nikâh kıyması yeterlidir, başka bir resmî işlem gerekmez.

Düğün eğlencesi pazartesi başlar, gece gündüz müzik ve dans perşembe gününe kadar devam eder. Perşembe günü gelin ata bindirilir ve peşinde bir sürü gençle birlikte halaylar şarkılar eşliğinde köyden uğurlanırlar.

Zina çok ağır bir şekilde cezalandırılmaz, erkek kadınının sadakatsiz bir durumunu yakaladığında anında boşanır. Düğünden önce ödediği parayı geri alır ve eğer isterse birkaç gün sonra bir başkasıyla evlenebilir. Ama kadın kendi ırkından olmayan biriyle zina yaparsa ölüm cezasına çarptırılır.

Nusayriler ölümlerini aynı Türkler gibi kaldırır. Yas tutarken siyahlara bürünürler, kara örtülerle örtünür ve 14 gün boyunca kıyafetlerini değiştirmezler. Dupont, Nusayrilerin büyük kederleri olduğunda yüzlerini siyahla kapattıklarını ileri sürüyor, bunun hem kadın hem erkek için geçerli olduğu sanılabilir, oysa bu sadece kadınlara mahsustur.

Nusayrilerin ilk çağlardan kalma en ilginç inançlarından biri, belki de yeniden beden bulma inancıdır. En erdemli Nusayriler ölümlerinden sonra bir yıldız dönüşerek varlıklarını sürdürürler. Birçok merhaleden geçerek ruhu temizlenen ve insana dönüşen bir Nusayri sonunda bir yıldız dönüşür. Eğer günahkâr olurlarsa dünyada Yahudi, Müslüman, Sünnî ya da Hıristiyan inancında yaşarlar. İnanmayanlar ise deve, katır, eşek, köpek, koyun ve benzer şeylere dönüşürler (Dussaud, 1900:120). Aslında bu hayvanlar arasında domuz, en çok dönüşüleceğine inanılan hayvandır.

Nusayriler çok kinci bir toplumdur ve uzun zaman intikamlarını unutmazlar. Kin duydukları kişinin ailesinden birkaç kişi öldürmedikçe intikamlarını almış kabul etmezler.

E. G. Rey Nusayrilerin giyim tarzlarıyla ilgili gözlemlerini şöyle aktarıyor: “Elbiseleri hemen hemen tamamen beyazdır, bu renk onlar nezdinde sanki biraz kutsal gibidir. Göğüs kısmı açık, uzun kollu, uzun bir keten gömlek ve beyaz bir türban giysilerinin en önemli parçasını teşkil eder. Aralarından çok azı koyu kumaştan ceket ve şalvar dedikleri geniş pantolon giyer. Köyün mukaddemlerinin ve yöneticilerinin haricinde çok az Nusayrî'nin ayakkabı giydiğini gördüm, on yaşlarındaki çocuklar tamamen çıplaktılar. Kadınların giysileri de hemen hemen keten bir gömlek, bir ceket ve paçaları dar bir pantolondan ibarettir. Kendi aralarında yüzlerini örtmezler, sadece kendilerine iyi gözle bakmayan bir yabancı sözkonusu olursa o zaman yüzlerini kapatırlar” (Rey, 1866:445-446).

Değerlendirme

Bu çalışmada değerlendirilen yazarların tamamı, resmi veya gayriresmi olarak Nusayriler ve diğer İslam topluluklarını incelemek üzere bölgede bulunan kimselerdir. Nitekim bunlardan Félix Dupont, Fransa'nın Lazkiye'deki konsolosluk tercümanı; M. Guys ise Lazkiye konsolos yardımcısıdır. Alıntı yapılan diğer yazarlar da belli özelliklerle eğitilmiş kişilerdir. Mesele; özellikle Dürzilerin tarihi ve inançları konusunda dünyanın ilk ve en önemli çalışmalarını yapan Sacy, bu işler için özel eğitilmişti. Eseri tam 20. yüzyılın başında basılan R. Dussaud da, Nusayrilerin Tarihi ve Dini adlı bu çalışmasıyla Nusayriler meselesinin ilk başvuru kitaplarından birini kaleme almıştır. E. G. Rey ise, Suriye ile Anadolu arasındaki saha hakkında en çok eser verenlerden biridir. Alıntı yapılan diğer çalışmalar da sürekli aynı kişileri kaynak göstermektedir. Demek ki Nusayriler ve öbür topluluklar ile ilgili çalışmalar belli bir plan ve yetiştirilmiş eleman işidir.

Bu makalede ortaya çıkan belli sonuçlardan biri, öteki Batılılar gibi Fransızların da Nusayrileri Hristiyanlığa bağlama hastalığıdır. Hem Dupont, hem de Guys'un dile getirdiği “Nasrâni” kelimesinin Nusayriler tarafından kendileri hakkında kullandıkları bilgisi tamamen uydurmadır. Batılılar, Nusayrilerin bazı inanç ve dinsel ritüellerini Hristiyanlığa bağladıkları için; “Nusayrî” veya “Nusayrî” deyimini de, arapçada Hristiyanları ifade eden “Nasara (ve türevi olan Nasrâni)” kelimesinin küçültülmüşü olarak kabul etmekte ve Nusayrileri Hristiyanlıktan doğmuş saymaktadırlar. Nitekim bunun bir yakıştırma olduğu ve tarihsel hiçbir değerinin bulunmadığı R. Dussaud tarafından da dile getirilmiştir.

Aktarılan notlar şüphesiz değersiz değildir. Bunlar arasında özellikle Nusayriliğin her zaman “gizli” bir yanının olduğu ve Nusayrilerin bunu korudukları bilgisi ortak kanaat olarak dile getirilmiştir. Nusayriliğin gizlilik ilkesinin yol açtığı sonuç ise, Nusayrilerin birçok gelenek ve özellikle “inanç” öğelerini “sözlü” olarak birbirlerine aktarıp koruduklarıdır. Bu bağlamda bugün de aynı özelliğin olduğu güncel araştırmalarda ifade edilmektedir.

Diğer taraftan bu çalışmada ele alınan dört kaynaktan da, hemen tamamıyla Lazkiye ve çevresindeki Nusayriler ele alınmıştır, dolayısıyla bu çalışma daha çok Lazkiye Nusayrileri bakımından değerlidir. Yine de, özellikle inanç ve geleneklerdeki benzerlikler sebebiyle diğer bölgelerdeki Nusayriler için de mühim bilgiler verilmiştir.

KAYNAKÇA

De Sacy, Antoine Isaac Silvestre (1838/II), Exposé de la Religion des Druzes, Paris.

Dupont, Félix, (1824), "Mémoire sur les mœurs et les cérémonies religieuses des Nesserié, connus en Europe sous le nom d'Ansari", Journal Asiatique, tom. V, Septembre 1824, s. 129-139.

Dussaud, René (1900), Histoire et religions des Nosairis, Paris.

Guys, M. (1826), Observations sur un Mémoire relatif aux mœurs et aux cérémonies religieuses des Nesserié, par F. Dupont, Journal Asiatique, tom. IX (1826), s. 306-315.

Nav (1832), "Les Ansariens, Sectaires de la Syrie", Nouvelles Annales des Voyages et des Sciences Géographiques Contenant, tom. IV, Paris, s. 152-169.

Rey, Emmanuel Guillaume (1866), "Reconnaissance de la Montagne des Ansariés", Bulletin de la Société de Géographie de Paris, XI, s. 433-469.

* Makalenin yazarı elim bir trafik kazası sonucu hayatını kaybetti. Kendisine Allah' tan rahmet, yakınlarına ve sevenlerine başsağlığı dileriz.

NUSAYRİLİĞE AİT KUTSAL MEKÂNLAR

Dilek Ağacı (H.Türk Arşivi)

Hızır Türbesinde Yeşil Bayrak (H.Türk Arşivi)